

EVALUATION OF DISTANCE EDUCATION PROGRAM IN MARMARA UNIVERSITY ACCORDING TO THE VIEWS OF STUDENTS

MARMARA ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMASININ
ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Selçuk DOĞAN¹
Ramazan Şamil TATIK²

Abstract

The usage of distance education in higher education has been widespread. To assess the effectiveness of distance education, the evaluation studies should be done. The purpose of this study is to evaluate distance education applied in Marmara University according to the views of students. The research model of this study is qualitative case study using a questionnaire which has seven open-ended questions. A call was made for the research for students to take part in. The students who wanted voluntarily (n=15) participate in the study were collected data. Thus, our aim is not to generalize findings, but to get in-depth understanding about individual students' experience and views. Although the results indicate that the advantages of distance education outweigh its disadvantages, most of the students consider the application of distance education being unable to succeed. Moreover, the students provide a number of suggestions about the planning and application of distance education.

Keywords: Distance education, evaluation

Özet

Uzaktan eğitimin yükseköğretimde kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Bu nedenle uzaktan eğitimle verilen derslerin verimli ve etkili olup olmadığını tespit etmek için, uzaktan eğitim değerlendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada amaç Marmara Üniversitesi tarafından uygulanmakta olan uzaktan eğitime ilişkin öğrenci görüşleri alınarak değerlendirme yapmaktır. Durum çalışması araştırma desenine göre geliştirilen bu çalışmada, yedi açık uçlu sorudan oluşan anket aracılığıyla nitel veriler toplanmış ve betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Çalışma grubu seçilirken öğrencilere araştırmayla ilgili duyuru yapılmış ve bu çağrıya cevap veren 15 öğrenciden veri toplanmıştır. Bu nedenle çalışmanın sonuçlarının genelleme amacından çok, öğrenci deneyimini ortaya çıkarma gayesi bulunmaktadır. Yapılan analize göre çalışma grubundaki öğrenciler, uzaktan eğitimin başarıya ulaştırmakta etkisiz olduğunu fakat buna rağmen avantajlarının dezavantajlarına ağır bastığını belirtmiştir. Öğrenciler, öğretim görevlisinden daha sık ve sistematik dönüt almak isterken, uzaktan eğitimin esnek yapısına ilişkin olumlu görüş bildirmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin uzaktan eğitimin planlanması ve uygulanmasına ilişkin yapıcı öneriler getirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, değerlendirme

¹ Arş. Gör., University of Florida, School of Teaching and Learning, sdogan@ufl.edu

² Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, r.samiltatik@gmail.com

Giriş

Hızlı gelişen toplumsal, ekonomik, kültürel ve sosyal değişimlere ayak uydurabilmek için, nitelikli bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yükseköğretim düzeyinde ortaya çıkan arz-talep durumlarına, sınıf mevcut yoğunluğuna ve öğretim elemanlarına ilişkin sorunlar nedeniyle, nitelikli bilginin alınması için zaman ve mekândan bağımsız olarak yeni teknolojik yöntem, araç ve gereçlerin kullanılması gerekmektedir (Can, 2005). Günümüzde, bu amaca hizmet etmek adına gerek örgün eğitimi destekleyici gerekse örgün eğitime alternatif olarak uzaktan eğitim (UE) yöntemi sıkça kullanılmakta ve gittikçe önemi artmaktadır (Elmas, Doğan, Biroğul ve Koç, 2008).

UE, öğrenci ile öğretmenin fiziksel olarak aynı ortamda bulunmaması durumunda kullanılan eğitim teknolojilerinden biridir. UE yükseköğretim kurumlarında derslerin öğrencilere etkili şekilde verilmesi için geçerli ve tanınan bir yöntem olmaya başlamıştır (Osei, 2010). UE ile iki yolla öğretim yapılabilmektedir. Bunlardan ilki, öğretmenlerin ve öğrencilerin asenkron (eş zamansız) olarak uzaktan eğitim yolunu kullanmasıdır. Bu yolda, öğrencinin kendi seçtiği zamanlarda basılı veya elektronik ortamların el değiştirmesi söz konusudur. İkinci yol olan senkron (eş zamanlı) uzaktan eğitimde, öğrenci ve öğretmen eş zamanlı iletişimi sağlayan teknolojiler ile etkileşim halindedir (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2003; Horton, 2000; Rosenberg, 2001). UE, bu yöntemlerden uygun ve mümkün olanını kullanarak yürütülebilmektedir.

UE'de öğrenciler farklı amaçları gerçekleştirebilmektedirler. Fakat UE'nin temel amacı öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlayacak bir ortam sunmak ve öğrenciyi bu ortam ile etkileşime sokmaktır (Özgür, 2005). UE öğretmenin rehber ve öğrencinin kendi öğrenmesiyle ilgili olduğu öğrenci merkezli bir yaklaşımı içermektedir (Maor, 2003; Mitchell, Chen & Macredie, 2005). Bu da UE'nin öğrenci memnuniyetini esas alan bir yöntem olduğunu ve öğrenci memnuniyetlerinin araştırılmadan, UE'nin öğrenci ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğini göstermektedir (Sahin & Shelley, 2008). Benzer şekilde, örgün eğitim anlayışı ile gerçekleştirilmesi zor olan öğrencinin kişisel özelliklerine göre hazırlanmış ders içeriği, UE ile hayata geçirilebilmektedir (Elmas ve diğerleri, 2008).

Alanyazın incelendiğinde UE üzerine yapılan araştırmaların sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir (Chambers, 2006; Hagel & Shaw, 2006; Hong, Ridzuan & Kuek, 2003; Lee, Cho, Gay, Davidson & Ingraffea, 2003; Liao, 2006; Muilenburg & Berge, 2005; Sahin & Shelley, 2008). Bu araştırmaların birçoğunda UE'nin iyi şekilde planlanması ve uygulanması için UE dersleri hakkında öğrenci görüşlerinin anlaşılmasına ihtiyaç duyulduğuna işaret edilmektedir (İşman, Dabaj, Altınay & Altınay, 2004; Osei, 2010). Ayrıca, öğrencilerin UE deneyimlerini iyileştirmek adına yapılacak çalışmaların önemine vurgu yapılmaktadır (Levin & Wadmany, 2006; White, 2005). Bilimsel araştırmaların sonucu olarak, UE'nin planlanması, geliştirilmesi ve uygulanması aşamalarında öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve görüşlerinin dikkate alınması önerilmektedir (Hall, 2001; İşman & Altınay, 2006). Bu şekilde düşünüldüğünde, UE derslerinin öğrenciler için kazanımlara ulaşmada ne derece etkili olduğu, hangi avantaj ve dezavantajlara sahip olduğu ve öğrencilerin bu yöntem hakkındaki önerilerinin neler olduğu gibi bilgilerin ortaya çıkarılması için araştırmalara gereksinim olduğu söylenebilir. Gelişen teknoloji ve yeni ortaya çıkan eğitim hareketleri UE'ye ilişkin görüşleri de etkilemekte ve farklılaşmaktadır (İşman & Altınay, 2006). Dolayısıyla, UE ile etkileşim halinde olan bireylerden UE hakkında bilgi almanın önemli olduğu düşünülmektedir.

UE üzerine yapılan değerlendirme ve inceleme çalışmalarına bakıldığında, farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir (Sampong, 2009). Alanyazında UE'nin değerlendirilmesinin geleneksel sınıf ile karşılaştırma (Coe & Gandy, 1998; Freddolino & Sutherland, 2000) ve öğrenci başarısı ile karşılaştırma (Carle 2009; Hollister &

McGee, 2000; Kelly, Ponton & Rovai, 2007) şeklinde yapıldığına rastlanmaktadır. Fakat UE'nin geleneksel sınıflar ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi ile ilgili çalışmaların, alanyazında hızlı bir şekilde azaldığı belirtilmektedir (Davies, Howell & Petrie, 2010). Bu karşılaştırma şeklinde yapılan değerlendirmenin güncelliğini kaybettiğini düşündürmektedir. Bunun yanında, UE'nin öğrenciler tarafından değerlendirilmesinin UE'nin güvenilirliğinin sağlanmasında önemli olduğu ifade edilmektedir (Liu, 2011). Türkiye'de uygulanan UE uygulamalarının değerlendirilmesi çalışmalarına bakıldığında, UE'nin farklı değişkenlerle olan ilişkileri (İşman & Altınay, 2006), görüşme ve gözlemlerle öğrenci algıları (Erturgut, 2008; Gülnar, 2008; Karal, Çebi ve Turgut, 2011), öğrencileri algıları memnuniyet modeli ile değerlendirme yapılarak (Sahin & Shelley, 2008), farklı UE içerik yönetim sistemleri (Moddle vb.) aracılığı ile (Elmas ve diğerleri, 2008), yüz yüze eğitim ile meta analiz karşılaştırmaları yapılarak (Şahin ve Tekdal, 2005), sınavlar ve ödevler ile değerlendirme yapılarak (Ekiz, Bayam ve Ünal, 2003) incelendiği görülmüştür.

Marmara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulaması

Marmara Üniversitesi'nde (MÜ), 2010-2011 eğitim-öğretim yılından itibaren Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı ve İngilizce dersleri asenkron UE yönteminden yararlanılarak yürütülmektedir. İlgili içerikler internete yüklenmekte ve her öğrenci, kendi öğrenci numarası ve şifresiyle sisteme giriş yaparak bu derslere ulaşabilmektedir. Dersler ilgili öğretim elemanlarının hazırladığı video ve sunumlar şeklinde sistemde bulunmaktadır. Her ders belirli zaman aralıklarına ve ünitelere ayrılmıştır. Öğrenciler istedikleri zamanlarda sisteme giriş yaparak dersler ile ilgili sunumları izleyebilmektedirler. Ayrıca, her dersin sonunda öğrencilerin alıştırmaya yapması için çoktan seçmeli sorular bulunmaktadır. MÜ Senato kararı ile UE yoluyla yapılacak olan derslerin değerlendirilmesi bağlı değerlendirme dışında tutulmaktadır. Bu dersler ara sınav (%40) ve final sınavı (%60) ile doğrudan dönüşüm sistemi ile değerlendirilmektedir. Bu sınavlar, okulun belirlediği sınav haftalarında sınıf ortamında yapılmaktadır.

Her ne kadar genel değerlendirmeler önemli olsa da, UE'yle etkileşimde olan belirli grup öğrencilerin görüşleri UE'nin etkisini incelemek için değerli görülmektedir. Bu amaç için bütüncül değerlendirme (summative evaluation) tekniğinden yararlanılmıştır. Bütüncül değerlendirmede, bilgi UE'yi hazırlayan ve uygulayan ekibin dışındaki araştırmacılar tarafından öğretimin sonunda çok çeşitli araçlar aracılığıyla toplanmaktadır. Bu bilgiler, UE'de yapılabilecek değişiklikler, eklemeler ve çıkarmalar için kullanılmaktadır (Lockee, Moore & Burton, 2002). Bu çalışmada bütüncül değerlendirme tekniğinden faydalanılmasının nedenleri, uygulanmasının pratik olması ve zamandan tasarruf sağlamasıdır.

Araştırmanın yürütüldüğü tarihler itibariyle ulusal ve uluslararası veri tabanlarının taranması sonucunda MÜ'de uygulanmakta olan UE hakkında henüz bilimsel bir araştırmanın olmadığı belirlenmiştir. Fakat UE uygulamalarının Türkiye'de kullanımının artması ile UE'nin amaçlarına ulaşma durumu, güçlü ve zayıf yönleri hakkında daha çok bilgiye ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bu bilginin de açık uçlu sorularla daha iyi toplanabileceği önerilmektedir (Creswell, 2007).

Bu nedenle, UE'ye ilişkin değerlendirme ve inceleme çalışmalarının yapılması önemli görülmektedir. Ek olarak UE'nin değerlendirilmesi ve incelenmesi ile öğrenciler ve onların istekleri hakkında UE'yi planlayan ve uygulayanlara sürecin iyileştirilmesine ilişkin bilgi sunacağı ön görülmektedir.

MÜ öğrencilerinin YÖK Kanunu ile okutulması zorunlu olan ve MÜ Senato kararı ile UE yoluyla yapılacak olan Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi, Türk Dili ve Edebiyatı ve İngilizce derslerinin uygulanmasına yönelik öğrenci görüşlerinin araştırılması bu

çalışmanın problemi cümlesini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada “Marmara Üniversitesi’nde Uzaktan Eğitim ile ders alan öğrencilerin, Uzaktan Eğitimin uygulanmasına ilişkin görüşleri nelerdir?” araştırma sorusuna cevap aranmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Durum çalışması araştırma deseninden yararlanılarak yapılan bu çalışmada amaç, belirli bir durum hakkında bilgi toplamaktır (Creswell, 2007; Yıldırım & Şimşek, 2008). MÜ’de uygulanan UE’nin bir durum ve ortam olduğu düşünülerek, bu durumun ve ortamın değerlendirilmesi ve tanımlanması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Öğrencilerin ilgili durumdan nasıl etkilendikleri ve bu durum hakkında neler düşündükleri bu çalışmada odak noktası olduğundan, araştırmanın deseni durum çalışması olarak belirlenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2008). Açık uçlu sorulardan oluşan anket formu aracılığı ile veriler toplanarak, UE’nin farklı boyutları hakkında öğrenci görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2011-2012 eğitim öğretim yılında, MÜ’de UE aracılığı ile ders alan 15 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu seçilirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir (convenient) durum örnekleme (Patton, 1987) kullanılmıştır. Çalışma grubuna ait betimsel istatistikler Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1

Çalışma Grubuna ait Betimsel İstatistikler

Cinsiyet	Kadın	6
	Erkek	9
Alınan Dersler	Türk Dili ve Edebiyatı	3
	İngilizce	9
	İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	15
Bölüm	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	7
	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Öğretmenlikleri	2
	İlköğretim Bölümleri Öğretmenlikleri	2
	Bilgi ve Belge Yönetimi	1
	Patoloji	1
	Müzik Öğretmenliği	1
	Zihinsel Engelliler Öğretmenliği	1

Tablo 1’e göre çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin bölümlerinin rehberlik ve psikolojik danışmadan yedi kişi, ortaöğretim sosyal alanlar öğretmenlikleri iki kişi, ilköğretim bölümleri öğretmenlikleri iki kişi, bilgi ve belge yönetimi bir kişi, patoloji bir kişi, müzik öğretmenliği bir kişi, zihinsel engelliler öğretmenliği bir kişi olduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı tarihler, araştırmacıların ve öğrencilerin zaman kısıtlamaları nedeniyle çalışma grubu gönüllü katılımcılardan oluşturulmuştur. UE’ye kayıtlı öğrencilere ulaşılarak, araştırmanın amacından kısaca bahsedilmiş ve araştırmaya gönüllü katılıp katılmayacağı sorulmuştur. Bu çağrıya geri dönen öğrencilerin tümü çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Bu şekilde öğrencilerin UE

deneyimlerinin samimi ve objektif şekilde yapılması amaçlanmıştır (Smith, 1994). Araştırmada olasılığa dayalı örnekleme yöntemi kullanılmadığından, bulguların UE için genellenebilir bir sonucunun olmayacağı kabul edilmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

MÜ’de uygulanmakta olan UE’nin değerlendirilmesi için, beş kişisel bilgi sorusundan ve altı açık uçlu sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Açık uçlu sorular, soruna ilişkin önemli değişkenlerin saptanmasında ve alan yazının yetersiz olduğu durumlarda araştırmacıya önemli kolaylıklar sağlayan ve yarar sağlayan sorular (Karasar, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2008) olduğu için bu araştırmada kullanılması uygun görülmüştür.

Anket formu oluşturulmadan önce alan yazın taranmış ve UE’nin inceleneyeceği alanlar belirlenmiştir. Daha sonra anket formu için 10 soru yazılmıştır. Bu sorular gönüllü katılımcıların cevaplayabileceği ve objektif cevaplar alınabileceği düşünülerek geliştirilmiştir. Sorular iki ölçme-değerlendirme ve iki program geliştirme uzmanı tarafından geçerliliğin sağlanması için değerlendirilmiştir. Bu işlem sonucunda, verilen dönütlere göre anket formunda kullanılmak üzere altı soru uygun görülmüştür.

Verilerin toplanması aşamasında, çalışma grubuna anket formu dağıtılmıştır. Verilerin çözümlenmesi aşamasında öncelikle, 15 kişiden elde edilen veriler cinsiyete göre (E ve K) sıra kodu ile kodlanmıştır. Daha sonra, her bir sorudan elde edilen veriler betimsel analiz tekniğinden yararlanılarak başlıklara ayrılmış ve frekans tablolarına dönüştürülmüştür. Ortaya çıkan başlıklar ise Yıldırım ve Şimşek’in (2008) belirttiği gibi anket formundan doğrudan alıntılanarak aktarılmış ve veriler desteklenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, uzaktan eğitimin ders kazanımlarına ulaşmadaki başarısı, uzaktan eğitimin avantajları, uzaktan eğitimin dezavantajları, uzaktan eğitimde akademisyene düşen rol, uzaktan eğitimde öğrenciye düşen rol, uzaktan eğitimin planlanmasına ve uygulanmasına yönelik öneriler, uzaktan eğitim ile alınması istenen dersler alt boyutlarına ilişkin frekans ve görüşlere yer verilecektir.

Tablo 2

Uzaktan Eğitimin Ders Kazanımlarına Ulaşmadaki Başarısı	Frekans
Başarılı değildir.	10
Başarılıdır.	3
Öğrencinin altyapısına ve çabasına bağlıdır.	2
Toplam	15

Tablo 2’ye göre 10 kişi (2E, 4E, 5K, 6K, 7E, 8E, 9E, 10E, 12E, 14K) (% 66) uzaktan eğitimin dersin kazanımlarına ulaşmada başarısı hakkında olumsuz düşünceler belirtirken, üç kişi (3E, 13K, 15K) uzaktan eğitimin başarısı hakkında olumlu ifadeler vermiştir ve iki kişi (1K, 11E), uzaktan eğitimin başarısının öğrencinin temel altyapısına ve öğrenci çabasına bağlı olduğunu belirtmiştir.

“Bana göre uzaktan eğitim programının hiçbir faydası olmamıştır. Çünkü devam-devamsızlık uygulaması olmadığından sadece sınav haftası bakıp sınava o şekilde girdik, üstelik bir umutla İngilizce dersi almaya geldim gördüm ki uzaktan eğitimmiş hiçbir şey öğrenmeden dönem bitti.” (4E)

“Defalarca izleme şansımız olduğu için faydalı olduğunu düşünüyorum. Ayrıca hocalarımızın kendi siyasi görüşlerini vs. olayın içine katmadıkları direkt olarak bize

gerekli olan bilginin verildiği için de faydalı. Aynı zamanda öğrencileri araştırma yapmaya yönelttiğini düşünüyorum.” (3E)

“Uzaktan eğitimdeki dersler çok iyi anlatılmış. Ancak, kimsenin bundan kazanımlarının olduğunu düşünmüyorum. Kimse UZEM’in sitesine bile girmeden sınav öncesi son gün ders notlarını alıyorlar. Ve sadece sınav için bakılıyor, akılda kalıcı olmuyor.” (5K)

Olumsuz düşüncelerin ağırlıkta olmasının en önemli sebebinin öğrencilerin Uzaktan Eğitim’e gereken ilgiyi göstermemeleri ve önem vermemeleri olduğu düşünülmektedir. Olumsuz düşüncelerin yanında, Uzaktan Eğitim’den yararlanmak için gayret gösterenlerin de olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Marmara Üniversitesi’nde Uygulanan Uzaktan Eğitimin Avantajları

	Frekans
Sisteme istedikleri zaman girip çalışabilmek	8
Devam zorunluluğunun olmaması	6
Değerlendirme sorularının sağlanması	3
Tüm öğrencilere aynı anlatımın verilmesi	2
Diğer ifadeler	5
Toplam	24

Tablo 3’e göre; Marmara Üniversitesi’nde uygulanan uzaktan eğitimin avantajı olarak, 8 kişi (2E, 3E, 5K, 8E, 11E, 13K, 14K, 15K) (% 53) uzaktan eğitim sistemine istedikleri zaman girip çalışabilmeyi, 6 kişi (1K, 2E, 3E, 5K, 8E, 12E) devam zorunluluğu olmamasını, 3 kişi (13K, 14K, 15K) değerlendirme sorularının sağlanmasını, 2 kişi (3E, 8E) tüm öğrencilere aynı anlatımın sağlanmasını belirtirken, diğer katılımcılar uzaktan eğitimin zaman kazandırmasını (4E), konsantrasyon bozucu unsurların olmayışını (5K), dersi geçmede kolaylık sağlanmasını (6K), ders programında uzaktan eğitim kapsamındaki derslerin görünmemesine rağmen not ortalamasını etkilemesini (7E), sınav sonrası hak edilen notun alınabilmesini ve hocaların bunu etkileyemeyişini (9E) belirtmiştir.

“Uzaktan eğitim bilgiye istenilen yerde ve istenilen zamanda ulaşmayı sağladığı için güzel bir olanak. Aldığım dersin sonunda soruları çözmek de kendimi değerlendirmemi sağlıyor.” (13K)

“Devam zorunluluğu olmaması, kişinin kendisine bağlı olarak derse zaman ayırıyor olması, özellikle benim gibi iş hayatı ve okulu bir arada götürmeye çalışan öğrenciler için çok önemli.” (1K)

“Tekrar izleme şansımızın olması, bütün öğrencilere aynı anlatımın verilmesi, derse ne zaman girmemiz gerektiğinin belli olmaması avantajları diyebiliriz.” (3E)

Uzaktan Eğitim’de, öğrencilerin sisteme istediği zamanda girip derslerine çalışabilmeleri üstünde durulan en önemli avantaj olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler, derslerini kendilerini hazır gördüklerinde ve müsait olduklarında çalışmayı tercih etmektedir denilebilir.

Tablo 4

Marmara Üniversitesi'nde Uygulanan Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

	Frekans
Anında soru-cevap sisteminin olmayışı ve anlaşılmayan yerlerin sorulamaması	11
Sınava çalışmanın son güne bırakılması	4
Sistemle ilgili sorunların çıkabilmesi	2
Diğer ifadeler	3
Toplam	20

Tablo 4'e göre; Marmara Üniversitesi'nde uygulanan uzaktan eğitimin dezavantajı olarak, 11 kişi (1K, 2E, 3E, 5K, 7E, 8E, 9E, 10E, 12E, 14K, 15K) (% 73) anında soru-cevap sisteminin olmayışını ve anlaşılmayan yerlerin sorulamamasını, 4 kişi (5K, 8E, 11E, 12E) sınava çalışmanın son güne bırakılmasını, 2 kişi (2E, 13K) sistemle ilgili sorunların çıkabilmesini belirtirken, diğer katılımcılar ders algısının zayıflığını (1K), İngilizce dersinin kursa gitmeye mecbur etmesini (4E), derslerin önemsenmeyişi (12E) belirtmiştir.

"Dezavantajlarını söyleyecek olursak eğitimin hocayla birebir yani takıldığımız soruyu ve konuyu o anda hocaya yöneltmenin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bu dersler sadece kırtasiyecilerin işine yaradı açıkçası." (9E)

"Konular pekişmeden, sınıfta tartışılmadan kalıcı olmuyor. Derse girme zorunluluğu olmadığı için son güne bırakılıyor ve bu konular sadece sınav için çalışılıp unutuluyor." (5K)

Genel itibariyle, öğrenciler konuların anlatıldığı vidyoları izlerken bazı noktaları anlayamadıklarını ve bu anlaşılmayan noktaların o an açığa kavuşmasını beklemektedir. Bu açıdan, öğrenciler UE sisteminde anında dönüt alabileceği, tartışma yapabileceği bir ortama gereksinim duymaktadır şeklinde yorum yapılabilir.

Tablo 5

Uzaktan Eğitimde Akademisyene Düşen Rol

	Frekans
Dersi etkili anlatmak	7
Öğrencilerle iletişim halinde olmak	4
Ders materyali, ders notu, test vb.hazırlamak	4
Diğer ifadeler	3
Toplam	19

Tablo 5'e göre; uzaktan eğitimde akademisyene düşen rol sorusuna, 7 kişi (9E, 10E, 11E, 12E, 13K, 14K, 15K) (% 46) dersi etkili anlatmak, 4 kişi (1K, 3E, 4E, 8E) öğrencilerle iletişim halinde olmak, 4 kişi (2E, 3E, 6K, 10E) ders materyali, ders notu, test vb. hazırlamak cevaplarını verirken, diğer katılımcılar internet sayfasına çeşitli eğitsel yazılımlar koymak (3E), uzaktan eğitimin önemini vurgulamak (5K), sınavda öğrenciyle aynı ortamda bulunmak (7E) cevaplarını vermiştir.

"Dersin içeriğini daha etkin hale getirmek bir akademisyene düşen rol olmalıdır." (13K)

"Bu zamana kadar bırakın bakış yansıtmayı UZEM'le ilgili hocalarımıza attığımız mesajlara cevap bile atılmadı. Sadece sınav haftaları saat ve sınıfın verilmesi konusunda bilgilendirildik." (4E)

"Öğrenciye uzaktan eğitim dersleriyle ilgili gerekli testler ve farklı kaynaklardan ders notları sunulmalı." (2E)

Alıntılardan anlaşılacağı üzere, videolardaki derslerin etkili anlatılmadığı düşünülebilir. İletişim eksikliğine de değinilmektedir. UE'nin ek materyallerle desteklenmesi gerektiği de görülmektedir.

Tablo 6

Uzaktan Eğitimde Öğrenciye Düşen Rol

	Frekans
Dersleri takip etmek, notlardan çalışmak, videoları izlemek, soru çözmek	9
Farklı kaynaklara başvurmak	4
Uzaktan eğitimle verilen derslere diğer dersler gibi önem vermek	2
Toplam	15

Tablo 6'ya göre; uzaktan eğitimde öğrenciye düşen rol sorusuna, 9 kişi (5K, 6K, 7E, 8E, 9E, 11E, 13K, 14K, 15K) (% 60), dersleri takip etmek, notlardan çalışmak, videoları izlemek, soru çözmek; 4 kişi (2E, 3E, 8E, 10E) farklı kaynaklara başvurmak, 2 kişi (1K, 5K) uzaktan eğitimle verilen derslere diğer dersler gibi önem vermek cevaplarını vermiştir.

“Çoğumuz yapmasa da dersi dinledikten sonra ve soruları çözdükten sonra sınava girmek. Dersleri normal ders alır gibi haftası haftasına takip etmektir.” (13K)

“Çalışırken sadece sistemdeki konularla yetinmeyip çeşitli kaynaklardan da yararlanmalı.” (2E)

“Öğrenci diğer derslere verdiği önemi bu dersler için de vermelidir.” (1K)

Verilen cevaplar, öğrencilerin UE'de kendilerine düşen rol ve sorumluluklarının farkında olduklarına işaret etmektedir.

Tablo 7.

Uzaktan Eğitimin Planlanmasına ve Uygulanmasına Yönelik Öneriler

	Frekans
Uzaktan eğitim derslerine dair tartışma, seminer, konferans ortamlarının sağlanması	4
Ders materyallerinin daha anlaşılır hale getirilmesi ve içeriğin görsel öğelerle desteklenmesi	4
Yoklama sisteminin ve devamsızlık sınırının olması	3
Uzaktan eğitim sisteminin kaldırılması	2
Test çözüm videolarının sağlanması, çeşitli testlerle öğrenilenlerin pekiştirilmesi	2
Diğer ifadeler	10
Toplam	25

Tablo 7'ye göre; uzaktan eğitimin planlanmasına ve uygulanmasına yönelik öneriler sorusuna, 4 kişi (1K, 8E, 11E, 12E) uzaktan eğitim derslerine dair tartışma, seminer, konferans ortamlarının sağlanması, 4 kişi (2E, 7E, 13K, 15K) ders materyallerinin daha anlaşılır hale getirilmesi ve içeriğin görsel öğelerle desteklenmesi, 3 kişi (3E, 4E, 5K) yoklama sisteminin ve devamsızlık sınırının olması, 2 kişi (10E, 12E) uzaktan eğitim sisteminin kaldırılması, 2 kişi (2E, 3E) test çözüm videolarının sağlanması, çeşitli testlerle öğrenilenlerin pekiştirilmesi şeklinde cevap verirken, diğer katılımcılar sınav değerlendirmesinde çan sisteminin uygulanması (5K), isteyen öğrencinin dersi birebir hocadan alabilmesi (6K), uzaktan eğitimi her üniversitenin kendisi vermesi (8E), yeterli teknoloji ortamı sağlanması (8E), sınav sorularının sistemdeki notlardan gelmesi (9E), öğrencilerin bu eğitim türünü kullanmaya yönlendirilmesi (13K), sınav

öncesi yani son gün çalışmanın önlenmesi (14K), sınav sonrası soru-cevapların sistemde verilmesi (14K), konuları anlatanların konulara hâkim olması (15K), akıcı bir anlatım yapılması ve önemli yerlerin vurgulanması (15K) cevapları vermiştir.

“Uzaktan eğitimde ders alan öğrencilerin aldıkları derslerle ilgili düzenli aralıklarla konferans ve konuşmalara katılması sağlanarak öğrencilere dersleri aldıkları hissettirilmelidir.” (11E)

“Ders videoları öğrencinin rahatça anlayabileceği şekilde sunulmalı, sadece konu anlatım değil test çözüm videoları da olmalı.” (2E)

“...Belirli bir devamsızlık sınırı konularak öğrencilerin sayfayı ziyaret etmeleri sağlanabilir...” (3E)

Öğrenciler, UE’de kendilerini gerçek bir ders ortamında hissetmek, derslerin ek materyallerle desteklenmesini ve dersleri daha düzenli ve disiplinli takip edebilmeleri için devamsızlık sınırı konulması gibi önlemler alınmasını önermektedirler.

Tablo 8.

Uzaktan Eğitim ile Alınması İstenen Dersler

	Frekans
Teorik-sözel-ezber dersler	9
Uzaktan eğitim sistemine karşıyım.	3
Kişiden kişiye değişir.	1
Herhangi bir önerisi olmayanlar	2
Toplam	15

Tablo 8’e göre; hangi derslerin uzaktan eğitim ile verilmesini istersiniz sorusuna, 9 kişi (2E, 3E, 4E, 5K, 7E, 9E, 11E, 13K, 15K) (% 60) teorik-sözel-ezber dersler olarak cevap vermiştir. 3 kişi (6K, 10E, 14K) uzaktan eğitim sistemine karşı olduğunu, 1 kişi (8E) kişiden kişiye değiştiğini belirtirken 2 kişi (1K, 12E) herhangi bir öneride bulunmamıştır.

“Sözel olan ve öğrenciyi fazla zorlamayacak dersler uzaktan eğitimle verilebilir.” (2E)

“Derslerin uzaktan eğitim ile verilmesi öğrenci için bazı kolaylıkları içerse de sınıfta öğretmeni dinleyerek eğitim almanın yerini tutmadığı için derslerin uzaktan eğitimle verilmesini istemem.” (14K)

Teorik-sözel-ezber derslerin UE ile alınmasının önerilmesi öğrencilerin bu dersleri kendi gayretleriyle başarabileceklerini düşündürürken, derslerin UE ortamında verilmesine sıcak bakılmadığı da görülmektedir.

Sonuç

MÜ’deki UE’nin, öğrencileri kazanımlara ulaştırmadaki etkisi daha detaylı incelenmelidir.

15 öğrenciden toplanan verilere göre, UE’nin ders kazanımlarına ulaşmadaki başarısına ilişkin öğrenci görüşleri çoğunlukla olumsuzdur. Bu sonuç Kışla (2005) tarafından da desteklenmektedir. Bunun olası nedenlerinden biri, öğrencilerde yeterli düzeyde temel bilgisayar becerisinin olmadığı düşünülmektedir. Çünkü öğrencilerin UE’den beklentilerini yerine getirebilmek için, onların teknik ve teknolojik olarak desteklenmesi gerekmektedir (Erturgut, 2008; Sahin & Shelly, 2008). Temel teknoloji kullanımı becerisi olan öğrencilerin, UE’yi daha iyi anlayarak bilinçli şekilde kullanması sağlanabilmektedir. Buna ek olarak, öğrencilerin UE’ye ve bilgisayara gerekli önemi vermeyişi, olumsuz görüşte olmalarına neden olmuş olabilir. Çünkü Lee, Cheung & Chen’in (2005) belirttiği gibi UE’nin kullanımının değerli olduğunu

kabullenmeyen öğrenciler, UE'den yararlanamayacaklardır. UE ile ilgili yapılan farklı araştırmalarda, UE ile ilgili geçmiş deneyimlerinden memnuniyeti olmayan öğrencilerin UE gibi internet kaynaklarını kullanmak istemeyecekleri tespit edilmiştir (Mitchell et al., 2005). Olumsuz görüşlerin diğer bir nedeninin öğrenciye e-posta ya da telefon aracılığı ile destek verilmemesi ya da yetersiz düzeyde destek verilmesinin olduğu söylenebilir. Çünkü UE uygulanırken öğrenci öğretim elemanı ya da yönetici ile irtibat kurma ihtiyacı hissetmektedir. Bunun ihmal edildiği ortamlarda UE ciddi şekilde etkilenmektedir (Butcher, 2003; Saint, 1999). UE'nin kazanımlara ulaşmada başarısızlığını ifade eden 10 kişiden yedi kişinin erkek olduğu göze çarpmaktadır. Bu bulgu, UE üzerine yapılacak gelecek araştırmalarda cinsiyet değişkeni üzerine yoğunlaşılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Diğer yandan, UE'nin ders kazanımlarına ulaşmadaki başarısına ilişkin olumlu öğrenci görüşleri de tespit edilmiştir. Bunun nedenlerinden biri öğrencilerin bağımsız öğrenen öğrenci özelliği göstermesi olması olabilir. Çünkü bağımsız öğrenen öğrenciler UE'de kendi kendilerini motive etmektedir. Bu nedenle öğrenciler ne derece bağımsız öğreniyorsa, UE'de kendilerini o kadar yeterli ve rahat hissetmektedirler (Brindley, 1995; Grow, 1991). Kendini yeterli gören öğrencinin de UE'de kazanımlara ulaşmada başarı sağladığı söylenebilir. UE'nin öğrenci görüşleriyle değerlendirildiği diğer araştırmalarda Yadigar (2010) da programın amaçlarının olumlu değerlendirildiğini raporlamıştır. Araştırma sonuçları, her ne kadar 10 öğrencinin UE'nin kazanımlara ulaşmadığına işaret etse de, bu bulgunun genellenmeyeceği akılda tutulmalıdır. UE hakkında durum değerlendirilmesinin yapıldığı bu araştırmanın, ileriki araştırmalara UE değerlendirilmesinde temel olabileceği ve öğrencilerin akademik başarılarını hesaba katarak yapılacak UE değerlendirme çalışmalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

UE öğrenciye esneklik ve pekiştirme imkânı sunmuştur.

Bu araştırma sonucunda UE'nin en önemli avantajı olarak öğrencilerin sisteme istedikleri zaman girip çalışabilmek olduğu ortaya çıkarılmıştır. Carswell & Venkatesh'in (2002) yaptığı araştırma da bu sonucu desteklemektedir. UE'nin sistemi dâhilinde öğrencilerin içeriğe zaman bağımlı olmadan ulaşması, onların UE'de istedikleri ölçüde faydalanabildiğine işaret etmektedir. Ayrıca, UE sisteminde değerlendirme sorularının sağlanması UE'nin bir avantajı olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde, Venezky & Osin (1991), öğrencilerin ders materyalini öğrendikten sonra, pekiştirme yapmalarını önermektedir. Ekin, Bayram ve Ünal'ın (2003) araştırmasında, UE ile yapılan uygulamanın ders ile ilgili uygulama eksikliklerinin giderilmesinde önemli bir rol oynadığı, öğrencilerin konuya ilgisinin yapılan animasyon ve simülasyonlarla sağlanarak, derse daha yoğun ve etkili katılımın sağlandığı ortaya çıkarılmıştır. Yadigar (2010) da UE'ye katılan öğrencilerin yardımcı öğelerin kullanılması ve kullanılan örneklerin yeterliliği konusunda olumlu görüşlerde olduğunu saptamıştır. Paralel olarak, Özer (2011) UE'de akBu nedenle, öğrencilerin kampüs dışında da akademik ortamla etkileşimde bulunmalarını sağlayan UE uygulamalarında, pekiştirme, pratik yapma ve soru çözme alıştırmalarının yapılması önerilmektedir. Ek olarak, UE'nin asenkron yapısının cinsiyet ayırt etmeksizin bir avantaj olarak görülmesi, UE'nin bu özelliğinin ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

UE sürecinde öğrencilere asenkron ve eş zamanlı destek mekanizmaları ihtiyacı duyulmaktadır.

Öğrencilerin UE'yle ilgili dezavantajlı olarak gördüğü en önemli nokta UE'nin anında soru cevap mekanizmasının olmamasıdır. Öğrenciler, ihtiyaçları olduğunda dersi veren öğretim görevlisiyle anlık mesajlaşma yoluyla irtibata geçme istemektedirler. Bu şekilde anında ve doğrulayıcı dönütlerle, UE'nin etkinliğinin artırılacağı

düşünülebilir. UE'nin bir diğer dezavantajı ise öğrenilerin sistemde yaşadıkları problemler olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler teknik problemlerden dolayı sisteme girememekte ve etkileşimli alanlarda rahatlıkla çalışmamaktadır. UE üzerine yapılan diğer araştırmalarda da sistemle ilgili teknik sorunların oluşmasının dezavantaj ortaya çıkardığı belirlenmiştir (Bourne & Moore, 2004; Özarslan, Kubat & Bay, 2007). Çamlıfıdan (2007) UE'de teknik aksaklıkların sorunlara neden olabileceğini tartışmıştır. Yadigar'ın (2010) UE üzerine yaptığı araştırmada belirttiği gibi duyuru, sanal sınıf ve eş zamanlı iletişim ortamlarının sunulması etkili bir UE için öğrenciler tarafından beklenen özellikler olarak ortaya çıkmıştır. Belirtilen dezavantajların, çalışma grubunun çoğunluğunun yaşadığı düşünöldüğünde, UE'nin genelinin de bu şekilde bir problem yaşayıp yaşamadığı soru işareti oluşturmaktadır. Bu eksikliğin gelecek araştırmalarla giderilmesi ve genellemeye yönelik çalışmaları yapılması önerilebilir. Ayrıca, Özer'in (2011) ortaya koyduğu gibi, öğrenciler UE'nin asenkron olarak ilerlemesini olumlu görmektedir. Bu nedenler, bahsi geçen dezavantajları gidermeye yönelik olarak, özellikle teknik konularda ve ders içeriğiyle ilgili öğrencilerin yaşadığı kör noktalarda hem asenkron hem eş zamanlı desteğin artırılması önem arz etmektedir.

Öğrencilerin UE ile ilgili yaşadığı dezavantajların bir uzantısı, UE sürecinde akademisyene düşen rolün incelenmesi sonucunda da karşılaşılmaktadır. Özellikle erkek öğrencilerin, öğretim görevlileriyle yeterli düzeyde iletişim kuramadığı eleştirisi UE'nin etkililiğine gölge düşürmektedir. Benzer bulgular İşman et al. (2004) tarafından da saptanmaktadır. Alan yazında, her ne kadar UE videolarla yapılsa da, öğrenci-öğretim görevlisi bağının kurulması gerekliliği açıkça belirtilmiştir (Can, 2005). Bu nedenle, bu dezavantajların giderilmesi için, öğretim görevlilerinin rolünün daha net olarak tanımlanması ve görev alanlarının belirlenmesi gerektiği düşünölmektedir.

UE'ye görsellerin eklenmesi ve katılımı arttıran mekanizmaların geliştirilmesi önerilmektedir.

UE'nin uygulanması ile ilgili önerilerinden biri, öğrencilerin UE sanal ortamı dışında da etkileşimde bulunma, tartışmak yapma ve seminerlere katılma isteklerinin olduğu göze çarpmaktadır. Her ne kadar bu isteğin geneli yansıtmadığı düşünölse de, öğrencilerin UE'den yeterli verimi almaları için bu öneri önem arz etmektedir. Alanyazın incelendiğinde, UE'ye katılan öğrencilerin sadece ders materyali ile etkileşimde bulunmak yerine, sanal olarak sohbet etmeyi ve tartışma gruplarına katılmak istemelerinin olağan olduğu ortaya çıkarılmıştır (Aytaç, 2003). Bu şekilde düşünöldüğünde, UE planlaması yaparken, öğrencilerin sanal bir ortamda etkileşimde bulunmaları sağlayacak ortamların artırılması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aytaç, T. (2003). Geleceğin öğrenme biçimi: E-öğrenme. *Bilim ve Akıl Aydınluğında Eğitim Dergisi*, 35.
- Brindley, J. E. (1995). Learners and learner services: The key to the future in distance education. In J. M. Roberts & E. M. Keough (Eds.), *Why the information highway: Lessons from open and distance learning* (pp. 102-125). Toronto: Trifolium Books Inc.
- Bourne, J., & Moore, J. C. (2004). Elements of quality online education into the mainstream. *The Sloan Consortium*, 5. 0-9677741-6-0.
- Butcher, N. (2003). *Technological infrastructure and use of ICT in education in Africa: An overview*. Paris, France: ADEA/ Working Group on Distance Education and Open Learning (WGDEOL).

- Can, E. (2005). *Uzaktan öğretim öğrencilerinin uzaktan eğitim yönetimini değerlendirmeleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Carle, A. C. (2009). Evaluating college students' evaluations of a professor's teaching effectiveness across time and instruction mode (online vs. face-to-face) using a multilevel growth modeling approach. *Computers & Education*, 53(2), 429-435.
- Carswell, A.D., & Venkatesh, V. (2002). Learner outcomes in an asynchronous distance Education environment. *International Journal of Human-Computer Studies*, 56(5), 475-494.
- Chambers, E. (2006). Literature pedagogy for distance education: A socio-cultural approach. *The International Conference on Literary Studies in Open and Distance Learning University Programs*.
- Coe, J. R., & Gandy, J. T. (1998). Perspectives from consumers (students) in a distance education program. *2nd Annual Technology Conference for Social Work Education and Practice, Conference Proceedings* (pp. 91-98). Columbus: University of South Carolina College of Social Work.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2nd Ed.). USA: Sage Publications.
- Çamlıfıdan, M. (2007). *İnternete dayalı uzaktan eğitim ve uzaktan hizmet içi eğitim yöntemiyle bilgisayar eğitimi hakkında öğretmen görüşleri (Tuzla örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Davies, R. S., Howell, S. L., & Petrie, J. A. (2010). A review of trends in distance education scholarship at research universities in North America, 1998-2007. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 11(3), 42-56.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. ve Yağcı, E. (2003). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (3. Bs). Ankara: Pegem Yayınılık.
- Ekiz, H., Bayam, Y. ve Ünal, H. (2003). Mantık devreleri dersine yönelik internet destekli uzaktan eğitim uygulaması. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2,(4).
- Elmas, Ç., Doğan, N., Biroğul, S. ve Koç, M. S. (2008). Moodle eğitim yönetim sistemi ile örnek bir dersin uzaktan eğitim uygulaması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 53-63.
- Erturgut, R. (2008). İnternet temelli uzaktan eğitimin örgütsel, sosyal, pedagojik ve teknolojik bileşenleri. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 79-81.
- Freddolino, P. P., & Sutherland, C. (2000). Assessing the comparability of classroom environments in graduate social work education delivered via interactive instructional television. *Journal of Social Work Education*, 36 (1), 115-129.
- Grow, G. O. (1991). Teaching learners to be self-directed. *Adult Education Quarterly*, 41, 125-149.
- Gülner, B. (2008). Bilgisayar ve internet destekli uzaktan eğitim programlarının tasarım, geliştirme ve değerlendirme aşamaları (Suzep örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 259-271.

- Gülistan, Y. (2010). *Uzaktan eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi (Gazi Üniversitesi bilişim sistemleri uzaktan eğitim tezsiz yüksek lisans programı örneği)*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Hagel, P., & Shaw, R. N. (2006). Students' perceptions of study modes. *Distance Education, 27* (3), 283-302.
- Hall, J. C. (2001). Retention and wastage in FE and HE. *The Scottish Council for Research in Education*, retrieved December 25, 2012, from http://www.ulster.ac.uk/star/resources/retention%20and%20wastage_hall.pdf.
- Hollister, C. D., & McGee, G. (2000). Delivering substance abuse and child welfare content through interactive television. *Research on Social Work Practice, 10* (4), 417-427.
- Hong, K., Ridzuan, A. A., & Kuek, M. (2003). Students' attitudes toward the use of the Internet for learning: A study at a university in Malaysia. *Educational Technology & Society, 6* (2), 45-49.
- Horton, W. K. (2000). *Designing web-based training: How to teach anyone anything anywhere anytime*. New York: John Wiley and Sons.
- İşman, A., Dabaj, F., Altınay, Z., & Altınay, F. (2004). The evaluation of students' perception of Distance Education. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(3), 1303-6521.
- İşman, A. ve Altınay, Z. (2006). Self-perceptions and roles: How Eastern Mediterranean University students and teachers view online program and course. *Turkish Online Journal of Distance Education, 7*(1), 1302-6488.
- Karal, H., Çebi, A. Ve Turgut, Y. E. (2011). Perceptions of students who take synchronous courses through video conferencing about distance Education. *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 10*(4), 276-293.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (20. Bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kelly, H. F., Ponton, M. K., & Rovai, A. P. (2007). A comparison of student evaluations of teaching between online and face-to-face courses. *Internet and Higher Education, 10*, 89-101.
- Kışla, T. (2005). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime yönelik tutumları. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Lee, J., Cho, H., Gay, G., Davidson, B., & Ingraffea, A. (2003). Technology acceptance and social networking in distance learning. *Educational Technology & Society, 6* (2), 50-61.
- Lee, M. K. O., Cheung, C. M. K., & Chen, Z. (2005). Acceptance of Internet-based learning medium: The role of extrinsic and intrinsic motivation. *Information and Management, 42*, 1095-1104.
- Levin, T., & Wadmany, R. (2006). Listening to students' voices on learning with information technologies in a rich technology-based classroom. *Journal of Educational Computing Research, 34* (3), 281-317.
- Liao, L. (2006). A flow theory perspective on learner motivation and behavior in distance education. *Distance Education, 27* (1), 45-62.

- Liu, O. L. (2012). student evaluation of Instruction: In the new paradigm of distance education. *Research In Higher Education*, 53 (4), 471-486,
- Lockee, B., Moore, M., & Burton, J. (2002). Measuring success: Evaluating strategies for distance education. *Educase Quarterly*, 1, 20-26.
- Maor, D. (2003). The teacher's role in developing interaction and reflection in an online learning community. *Computer Mediated Communication*, 40 (1/2), 127-137.
- Mitchell, T. J. F., Chen, S. Y., & Macredie, R. D. (2005). The relationship between web enjoyment and student perceptions and learning using a web-based tutorial. *Learning, Media and Technology*, 30 (1), 27-40.
- Muilenburg, L. Y., & Berge, Z. L. (2005). Student barriers to online learning: A factor analytic study. *Distance Education*, 26 (1), 29-48.
- Osei, C. K. (2010). Perceptions of students towards use of distance learning: The case in an executive masters business program in Ghana. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 13(2).
- Özarslan, M., Kubat, B. Ve Bay, Ö. F. (2007). Uzaktan eğitim için entegre ofis dersinin web tabanlı içeriğinin geliştirilmesi ve üretilmesi. *Akademik Bilişim'07 - IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 31 Ocak - 2 Şubat 2007 Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya*
- Özer, B. (2011). *Uzaktan eğitim programlarının öğrenci ve öğretim üyesi görüşleri açısından değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Özgür, A. Z. (2005). Türkiye'de uzaktan eğitimde televizyonun etkileşimli kullanımı: Olanaklar, sınırlılıklar ve çözüm önerileri. *Selçuk İletişim*, 3(4): 80-97.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park: Sage.
- Rosenberg, M. J. (2001). *E-learning: Strategies for delivering knowledge in the digital age*. Newyork: McGraw-Hill.
- Sahin, I., & Shelley, M. (2008). Considering students' perceptions: The distance education student satisfaction model. *Educational Technology & Society*, 11(3), 216-223.
- Saint, W. (1999). *Tertiary distance education and technology in sub-Saharan Africa*. Washington, DC: Working Group on Higher Education, Association for the Development of Education in Africa (ADEA)/World Bank.
- Şahin, M. C. ve Tekdal, M. (2005). İnternet tabanlı uzaktan eğitimin etkililiği: Bir meta analiz çalışması. *Akademik Bilişim Konferansı 05, 4-6 Şubat, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep*.
- Sampong, K. A. (2009). An evaluative study of a distance teacher education program in a university in Ghana. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 10(4), 200-225.
- Smith, D. H. (1994). Determinants of voluntary association participation and volunteering: A literature review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(3), 243-263.

- Venezky R., & Osin, L. (1991). *The intelligent design of computer assisted instruction*. USA: Longman Publishing Group.
- Yıldırım, H. ve Şimşek, A. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- White, C. (2005). Contribution of distance education to the development of individual learners. *Distance Education*, 26 (2), 165-181.